

«Turkian, agian, judizioz kanpoko praktikak egiten hasiko dira»

BARISH TUGRUL
SOZIOLOGOA

Turkiak kurduen aurka berrabiarazi duen indarkeria eta errepresio bidea aztertu du Barish Tugrul soziologoak.

Miguel Fernandez Ibañez

Iragan ekainaren 17an, turkiar ultranazionalista bat, Herrien Alderdi Demokratikoaren (HDP) egoitzan sartu zen Izmirren eta Deniz Poyraz gaztea hil zuen. Uztailaren 14an, gizonezko batek dozenaka bala jaurti zituen HDPk Muglan duen egoitzaren aurka. Hilabete bereko 19an, jatorri kurduko zazpi sasoikako langile jipoitu zituzten Afyon eskualdean. Handik bi egunera, Meram hirian, Konyan, tiroz akabatu zuten Hakim Dal. Uztailaren 30ean, familia kurdu bateko zazpi kide exekutatu zituzten Dedeogullarin, Konyan. Familia honek berak, maiatzean, hamarnaka pertsonaren erasoak pairatu zuen, etxea utz zezaten.

Garaia ez da samurra izaten ari Anatoliako herri kurduarentzat, batez ere Turkiako mendebaldean bizi eta turkiarren artean gutxiengo direnentzat: azken elkarrizketa prozesuaren hausturaren ostean, Recep Tayyip Erdogan islamistaren gobernuak abiatu zuen errepresioa berriz ari da herritar kurduak harrapatzen. Indarkeria bide hau aztertzeko, GAUR8 Barish Tugrul soziologoarekin aritu da, zeinek duela gutxi arrakastaz defendatu zuen bere tesia, “A generational analysis of the social reproduction and legitimacy of political violence in the Basque and Kurdish cases”.

«70eko hamarkadan, Euskal Herrian Burgosko prozesua eta frankismo berantiarak baldintzatutako belaunaldi bat jaio zen. Ezker abertzaleak deus ez zela aldatu zioen, frankismoko goi kargu politiko zein militarrek bertan jarraitzen zutelak. Eta ulertzen dut, baina aurrerago aldaketa garrantzitsuak izan ziren, hala

nola euskara eskoletan sartzea edo Gernikako Estatutua. Turkian, 1980ko estatu-kolpeak mugimendu kurdu guztiak ezabatu zituen. Soilik Kurdistan Langileen Alderdiak (PKK) biziraun zuen. 1990eko hamarkadan bortizkeria gehiago izan zen. Orain berriz ere badago. Hau belaunaldiz belaunaldi gertatu da eta, modu honetan, trauma erreproduzitu egin da», azaldu du Tugrulk, bi herrialdeetako gatazkak konparatuz. «Euskal Herrian belaunaldien arteko haustura bat dago 80ko hamarkadan, baina Kurdistanen ez: sortzen dituzten alderdiak ixten dituzte, politikariak akabatzen dituzte edo erbesteratu egin behar dira», gehitu du Hacettepe Unibertsitateko irakasle honek.

Akabatuak izatearen beldur dira kurduak eta, hori dela-eta, oraindik ere PKKren erresistentziarekin bat egiten dute. 1984an Turkiako estatuko eragile basailuen aurka borroka armatua hasi zuen PKK-k, Ankararekin bat zetozen buruzagi tribal kurduak barne. Orduetik, 45.000 pertsona baino gehiago hil dira gatazka honen ondorioz, batez ere turkiar Estatuaren indar erabilera neurrigabearen ondorioz. 1999an, Abdullah Öcalan, PKKren buruzagi karismatikoa, turkiar agintarien esku utzi zuten. Handik gutxira, milizia marxistak bere helburua aldatuko zuen: ez zuen independentzia bilatzen, baizik eta kurduen eta Anatoliako gainontzeko biztanleen oinarritzko eskubide demokratikoak bermatuko zituen autonomia. Garrantzitsua da nabarmentzea, gaur egun, kurduen erdiak baino gehiago Anatoliako mendebaldean bizi direla: Istanbul, Ankara edo Izmir hirietan auzo

osoak okupatzen dituzte. Errealitate hori 1960tik aurrera Kurdistan pobretutik izandako lan migrazioen eta 1990etik aurrera bi milioi kurdu inguru beren lurak uztera behartu dituen lur errearen politikaren ondorioz sortu da; lehenik herrixketatik iristen ziren, eta, berriki (2015-2017) hirietako borroka armatuaren ondoren, Nusaybin, Diyarbakir, Cizre edo Sirnak hirietatik. Drama horrek bere horretan jarraitzen du, eta, gainera, XX. mendearen hasieran Kurdistan lau herrialderen artean banatu zuten muga lerroek baldintzatzen dute: Iran, Irak, Turkia eta Siria.

Turkiartzeko prozesuak ildo beretik jarraitzen du 1923tik gaur eguneraino: turkiarrak Kurdistan kolonizatzerantz bide bategi, kurduen sakabanaketa behartzen dute.

Dersimgo sarraskiaren ondoren (1938), kurduak lekualdatzeko estrategia bat hasi zen. 90eko hamarkadan antzeko zerbait egin zuten herrixkak erre eta PKKren landa loturak moztean. Hasieran estrategia militar ona zirudien, baina ustekabeko ondorio sozialak izan zituen: kurduen zati batek ghettoak sortu ditu Istanbulen, eta han tratatu arrazista jasotzen dute turkiarren aldetik, eta horrek areagotu egin du PKK hiri turkiarretatik etorritako kurduen kopurua.

2015ean amaitu zen lasaitasun aldi baten ondoren, berriaz ere politikari kurduak espetxeratu zituzte eta alkatetzak kentzen dizkiete. AKPren marra gorria izan arren, ilegalizazioaren itzalak islamistak jazarri zituelako lehen bi legealdietan,

«Emakumeek Kurdistanen emandako aurrerapausoak ezin dira ukatu, baina armen mehatxupean izan da posible»

HDP legez kanpo uzteko mehatxua ere egiten diete. Erdogan ausartuko al da urrats hori egitera?

Hauteskundeak irabazteko behar du. HDP legez kanpo uzten badute eta buruzagi nagusiei aurkeztea debekatzen badiete, aldi berean, Ekintza Nazionalistaren Alderdiaren (MHP) eta AKPren aldeko hauteskunde sistema aldatuko da. Turkiako estatu sakonaz hitz egin dezakegu, 2015etik jokoan sartu baita berriro. Erdoganek aliantza bat behar du eta MHPrekin dago, non estatu sakonak presentzia duen. Egunetik egunera gehiago dago haien mende. Erdoganek beste aukera bat izan nahiko luke, AKPren barruan pozik ez dauden pertsonak daudelako, baina ez dauka. Aliantza gatazkatsua eta hauskorra da, eta MHPren lerrotik urruntzen denean, hauteskundeak izango dira. Eta egungo krisi ekonomikoaren pean, Er-

doganek hauteskunde horiek galdu egingo lituzke.

Orain aliantza ofizial bat ikusten dugu kurduen eta CHP alderdi kemalista eta oposizioeko nagusiaren artean. Badirudi funtzionatzen ari dela, 80ko hamarkadaren amaierako eta 90eko hamarkadaren hasierako kurduen eta SHPrekin arteko aliantza ofizialean ez bezala [aldi baterako legez kanpo utzitako CHPren oinordekoetako bat]. Zer espero duzu haiengandik?

CHP alderdia asko aldatu da Kemal Kılıçdarogluren gidaritzapean, baina kontuan izan behar da ez dela alderdi homogeneo bat: bere hautesleen zati batek [HDPra hurbiltzeagatik] duen estrategia berria uler dezake, baina beste bat nazionalista da eta, gehienbat, Meral Aksenerri emango dio botoa [MHPren zatiketarik sortutako

Iyi Parti alderdiko buru den emakumea].

Baliteke kurduak CHPko zerrendetan amaitzea?

Erdoganek hori nahi du, CHP PKKren berdina dela ziurtatzeko. Falazia bat bada ere, hautesleek sinestu egiten dute. Kılıçdarogluk, beraz, ziurrenik uko egingo dio aliantza horri. Aksenerrekin akordioa lortzea eta kurduen harreman onak izatea ahalbidetuko duen oreka mantentzea bilatzen du. Turkiako ultranazionalismoaren sektorerik laikoek, men-debaldeko hirietan bizi direnek, Aksenerri ematen diote botoa. Inkesten arabera, pertsona horiek ez lukete inoiz Erdogan babestuko, CHPn baino gorroto handiagoa diote. Eta horra Erdoganen arazoa: CHP isolatu eta deabrutu nahi du, baina Meral Aksenerrek joko hori hausten du bere alderdi nazionalistarekin. Orain arte

Argazkiak: Miguel FERNÁNDEZ IBÁÑEZ

ezin izan du oposizioko blokea zatitu, baina Izmirreko HD-Pren aurkako atentatuari so eginda, agian judizioz kanpoko praktikak sartuko dira jokoan.

Siriako eta Irakeko gatazken ondorioz, PKK-k indarra galdu du Ipar Kurdistanen. Zer ondorio izan ditzake sasi-estatuaren pertzepzioan, beldurraren eta agintearen ku-deaketan?

PKK-ko buruzagi batzuekin hitz egin nuen Qandilen [PKK-k Iraken duen gotorlekua], eta galdera bera egin nien. Uler-tzen dut Sirian estrategia alda-keta bat gertatzen ari dela, bai-na baita Anatolian boterea galdu dela ere. Erantzun zida-ten ez zutela zilegitasun sozia-la galduko, herriaren babes-a badutelako. Baina nik uste zile-gitasun hori gal daitekeela, ba-tez ere Turkiaren babespean beste botere mota batzuk sor-tzen badira. Indar militarra ga-rrantzitsua da legimititatea lortzeko. Duela 30 urte ezinez-koa zen emakume kurdu bat protestan ikustea, eta orain le-hen lerroan dago. Kurdistanen emakumearen aurrerapena ukaezina da, baina armen me-hatxupean gertatu zen.

Aldi berean, PKKren kontrol-pean dauden hiri mugimen-duak daude, baina Ankara hauek zanpatzen ari da. Erdo-ganek gerrilla probokatu du atentatu bat egin dezan, baina ez du lortu. PKK-k badaki zein diren atentatu baten ondorio politikoak. Mugimendu politi-ko-militarra da, ez bakarrik militarra, eta bestela begiratu Gara-n [Turkiak operazio mili-tarrak egiten dituen Irakeko Kurdistango eskualdea] gerta-tu zenari. MITeko agenteak bahitu zituzten [Turkiako inte-ligentzia] eta hil egin zituzten. AKPren agintaritzari min egi-

teko exekutatu zituzten, erres-katatuko zituela esanez. Eta porrot horrek AKPri erasotze-ko aukera eman zion oposizio-ari, oro har edozein segurtas-un arazo menderatzen baitzuen ordura arte.

Emakumearen presentziak hainbat fase ditu PKK-n, baina gaur egun askapenaren sin-bolo globala da. Gizarte kur-dua oso kontserbadorea dela kontuan hartuta, nola ikus-ten duzu haren bilakaera?

Gizarte kurdua kontserbado-rea da, baina erlijioaren arloan bilakaera nabarmena dago. Gultan Kisanak-en adibidea ja-rriko dizut. Emakumea izateaz gain, alevi kredoa jarraitzen du. Hala eta guztiz ere, Diyar-bakirreko alkate izendatu zu-ten, kreda sunitako hiri kon-tserbadorea. Oso adierazle garrantzitsua da. Hau ez litza-

«Euskal Herrian belaunaldien arteko haustura egon zen 80ko hamarkadan, baina Kurdistanen ez: sortzen dituzten alderdiak ixten dituzte, politikariak akabatzen dituzte edo erbesteratu egin behar dira»

teke gertatuko Konya bezalako hiri turkiarretan, non ez bailu-ke inoiz alevi batek irabaziko. Mugimendu kurduaren eragi-narekin zerikusia duen parale-lismo bat dago, batez ere ema-kumearen barne borrokarekin PKK-n. 80ko hamarkadan, ko-mandante batzuek ez zuten emakumeek parte hartzea nahi. Baina emakumeak gero eta leku handiagoa hartzen du, lehenik rol maskulinoa har-tzen du eta gero askatu egiten da, eta Öcalanek mugimen-duan duen parte-hartzea teori-zatzen du.

Estatu espainoleko oraina Kataluniako lehiak baldin-tzatzen du. Baldintzak bete-tzen al dira borroka armatu-ra jotzen duen talde bat sortzeko?

Munduarien bilakaera izan behar da kontuan. Borroka armatuaz

ari garenean, Kubako Iraultzaren eraginaz ari gara, Aljeriako ge-rraz. Karl Mannheimek “belau-naldi estiloa” deitzen duena da: borroka armatua garai horreta-koa da, nahiz eta denboran luza-tu. Gaur egun, Mendebaldeko baldintzak kontuan hartuta, ez dut egingarri ikusten: beste bide batzuk daude Estatua boteretik kentzeko. Katalunian, politika-riek probokatu egiten dute eta jendeak protesta egiten du kale-etan, baina belaunaldi hori ez dago borroka armatura jotzeko prest. Nazio gisa desagerraraziak izateko beldurrik ere ez dago. Ni-re ustez, eraikitzen ari den dis-kurtsoan zera dago, alde batetik, legeak errespetatzen dituztenak, espainiarrak, eta, bestetik, lege-ak hausten dituztenak, katala-nak. ETArekiko diskurtsoaren antzekoa da, non Estatuak eus-kaldunak banatzen zituen: ba-tzuk onak eta besteak gaiztoak.